

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitæte ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Aeternitas est mensura omnis durationis creatæ. cap. 6.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

Eodem modo, quia tempus addit supra motum designationem certam, ac stabilem spatij successiui, fieri potest, vt motus sit tardior, aut velocior, non vero tempus: velocitas enim motus habet se per modum densitatis, siquidem motus velox sub minori, vel æquali mensura successiua continet plures partes magnitudinis: contra vero tarditas habet se per modum raritatis, cum in longiori, vel æquali mensura temporis contineat pauciores partes motus: Et sicut ex eo, quod quantitas crescat, vel decrescat per rarefactionem, & condensationem, quin crescat, vel diminuatur palmus, minimè sequitur ipsum addere rationem formalem positiuam magnitudini, ita ex eo, quod motus sit velox, & tardus, non verò tempus, minimè sequitur hoc addere rationem formalem positiuam supra illum.

Aeternitas est mensura omnis durationis creatæ.

CAPVT VII.

I.

Cum æternitas, prout ab existentia diuina distinguitur, non addat rationem aliquam positiuam, vt constat ex cap. precedente, sequitur vt inquiram, quidnam propriè addat. Recentiores aliqui censent addere negationem mensuræ, existimant enim æternitati repugnare rationem mensuræ, tum respectu durationum creaturarum, tum vero respectu vitæ diuinæ: Ex quo sequitur vitam, siue existentiam expertem mensuræ esse completâ rationem æternitatis. Claritatis verò gratia hoc capite dicam de ratione mensuræ in ordine ad res creatas, sequente vero in ordine ad existentiam diuinam: Est vero hæc sententia in primis de mente Gregorij Nazianzeni in oratione 38. quæ est de Christi natiuitate ante medium vbi sic ait: *Aeternitas nec tempus, nec temporis pars vlla, nec enim in mensuram cadit.* Præfati verò auctores vt probent institutum, supponunt nihil aliud esse mensurare, quam quantitatem ignotam per magis notam certificare: quod colligitur ex definitione mensuræ traditæ ab Aristotele, vt enim ait lib. 10. Metaph. cap. 2. *Mensura est id, quo cognoscitur quantum:* at verò quidquid est ratio cognoscendi aliud debet esse notius illo. Ex qua suppositione eliciunt tres proprietates mensuræ: Prima est, vt mensura, & mensuratum sint eiusdem rationis, siue homogenea, vt etiam dixit Philosophus eodem libro cap. 3. Se-

Nazianzen.

Aristot.

cunda est, vt distinguatur ex natura rei: quam conditionem expresse attigit Scotus in 2. d. 2. quæst. 2. §. *Ad secundam partem:* Tertia denique, vt ibidem notat Scotus, mensuram semper debere esse aliquid extrinsecè adhibitum ad metiendum, siue sit res extrinsecè participans eandem quantitatem, siue pars sæpius repetita, siue ipsa ratio formalis vnitatis, qua sæpius iterata numerus discernitur.

Hoc posito ostenditur æternitatem non esse mensuram durationis creatæ: primò quoniam æternitas, vel dicitur mensura perfectionis reliquarum durationum, vel quantitatis, siue extensionis ipsarum: de primo non est controuersia: Omnes enim cōcedunt cum Philosopho lib. 10. Metaph. cap. 2. primum in vnoquoque genere esse mensuram reliquorum. Secundum esse non potest: quoniam mensura eius generis vel est vnitas, vel numerus, qui ab intellectu assumitur ad dignoscendam rei quantitatem: æternitas autem non potest ad hoc esse apta vlli intellectui non in primis diuino, cui omnia per se nota sunt: non creato etiam Angelico: nullus enim ex æternitate Dei discernere poterit, quanta sit alterius rei duratio: nam, si hæc sit finita ex vna parte, vel ex vtraque, nullam habet proportionem cum æternitate vtrinque infinita: & consequenter nequit ab ea mensurari: si vero supponamus esse coæternam Deo absque principio, ac sine durationis, adhuc duratio ipsius non posset nobis intelligere ex æternitate Dei: nam, quamuis duraret æque, ac Deus, non proinde illam metiremur æternitate, vtraque enim ex æquo ignota nobis, atque indifinita maneret. Deinde mensura omnis, vt sit notior, reduci debet ad vnitatem: idem enim cum vitam, vel alia id generis metimur, vt imur motu primi mobilis, vt mensura, quia nobis notior est, ac diffinitus certa sui parte, qua sæpius instar vnitatis repetita metimur dies, menses, & annos: quod locum non habet in æternitate, quæ partium experta. Tertio æternitas non est homogenea durationibus creatis, quæ illi comparatæ habent instar momenti: sicut ergo punctus non est mensurabilis linea, nec instans tempore, ita neque durationes creatæ æternitate. Quæ ratio magis elucet in tempore: quod, cum sit diuisibile, ac successiuum, proportionem non habet cum æternitate indiuisibili, ac permanente. Denique mensura, vt indicet quantitatem rei mensuratæ, debet habere aliquid designabile nobis potius, cui vel semel applicato, vel sæpius repetito commensuretur mensuratum: nihil hu-

II.

III.

Arif.

Arif.

1049.

Scot.

Arif.

hil huiusmodi habet aeternitas: ergo subire nequit rationem mensurae. Propositio est manifesta: nam, si designari nequit per intellectum mensura adaequata mensurato, non fiet notius, quam antea erat: ut conspicuum fiet, si quis totam caeli molem cogitatione applicet exiguae auri braecae: non enim ex hoc agnoscere poterit quantitatem eius: aeternitas autem infinitate sua magis excedit quamvis duratione finitam, quam caelum quodvis aliud corpus minimum: neque ratione propriae indivisibilitatis designare in ipsa possumus partes aliquas commensurabiles durationi creatae, quemadmodum designamus in motu caeli dies, menses, & annos, quamvis ipse sit maior quamvis alia re, quam mensurat.

III.

Pro solutione observandum mensuram multipliciter diuidi: quod vero attinet ad praesens institutum, quadruplex diuisio attendenda est: prima sumitur ex ipsa ratione mensurae: secunda ex modo mensurandi: tertia ex obiecto mensurato: quarta denique ex modo coniunctionis ad illud. Primo modo diuiditur in propriam, & impropriad: quam diuisionem tradit Capreolus in 1. distinct. 9. quaest. vn. art. 2. conclusion. 1. & Soncin. quaest. 2. in 2. solutione primi argumenti contra primam conclusionem: mensura propria est quantitas finita, per quam dignoscimus certam magnitudinem mensurati. Ita accepit Arist. lib. 5. Physic. cap. 3. text. 24. cum ait mensuram simpliciter debere esse quid finitum: & Christus Dominus in Euangel. Ioan. 3. Pater non dat filio Spiritum ad mensuram: & a negatione huius res infinitae dicuntur imensae: quia scilicet eorum magnitudo certa, ac praefinita mensura explorari nequit. Impropria vero mensura est, qua cognoscimus quantitatem mensurati, siue ea sit finita, siue non: quomodo accipiunt Doctores referendi num. 7. Ex modo mensurandi diuiditur a Scot. in 2. d. 2. q. 2. §. Ad secundam partem, & alij in mensuram aequalem, & inaequalem: prima dicitur per adaequationem: & vnica applicatione sui ad mensuratum manifestat eius quantitatem. Secunda vero vel est maior, vel minor mensurato: maior ut tempus primi mobilis respectu motuum rerum corruptibilium: ut perfectissimum in vnoquoque genere, quod est mensura reliquorum: minor peritrunque metitur per repetitionem, de qua loquitur Philosophus lib. 10. Metaph. cap. 2. cum ait unitatem, & minima quaeque in suo genere sumi, ut mensuram ceterorum. Tertio ex parte obiecti mensurati, dicitur mensura quantitatis, & veritatis: Hanc di-

uisionem tradit Henricus in sum. art. 31. q. 2. littera C. de mensura veritatis non est hic agendi locus: mensura vero quantitatis est multiplex sicut ipsa quantitas, siue propria, siue metaphorica. Et quoniam duratio pertinet ad quantitatem metaphorica, eius mensura est etiam mensura quantitatis, ut patet in tempore, quo metimur longitudinem, ac breuitatem vitae. Denique ex modo coniunctionis ad obiectum mensuratum, quaedam est mensura intrinseca, quaedam extrinseca, ut tradit D. Thomas in 2. d. 2. quaest. 1. art. 2. ad 1. & Henric. q. citata ad 2. intrinseca inest obiecto mensurato, extrinseca vero non, sed extrinsecus applicatur.

Henric.

S. Thom.

Henric.

Suppono deinde ex Durando in 2. d. 2. quaest. 5. num. 6. mensuram extrinsecam, de qua solum loquitur, interdum esse causam mensurati, interdum vero non: itaque de ratione communi mensurae non est casualitas, sed solum quantitas, cuius comparatione innotescat quantitas mensuratorum. Ex quo ulterius colligitur mensuram aliam esse practicam, aliam speculatiuam: practica est, quae rebus faciendis praescribit numerum, ac pondus: de qua loquitur Salomon Sapient. 11. cum ait Deum fecisse omnia in numero, pondere, ac mensura: quomodo Architectus antequam operi manus admoueat, vniuersam fabricam mente, & cogitatione delineat, ac describit, certamque figuram, & magnitudinem singulis eius partibus praefinit: speculatiua illa est, quae non habet rationem causae, sed solum comparatiuam, ac indirecte ducit in agnitionem mensurati, quomodo se habent mensurae communes, quibus homines vtuntur in rebus contrahendis expendentes magnitudinem, numerum, ac pondus ipsarum: non enim ideo res habent tantam magnitudinem, numerum, aut pondus, quia adaequantur mensuris: imò ideo adaequantur, quia habent: itaque mensura speculatiua non dat quantitatem rei, sed quam habet ostendit: practica vero quantitatem confert mensuratis, & in eius cognitionem ducit: nam, quod est causa in essendo, est etiam in cognoscendo. Non placet tamen id, quod inquit Durandus vbi supra num. 12. nempe praedestinationem diuinam, & eius beneplacitum esse per se mensuram durationis aeternorum tanquam per se causam: non enim quaevis ratio causae ducens in agnitionem effectus sufficit ad rationem mensurae: sed opus est, ut ipsa causa sit particeps quantitatis, & ut ex eius quantitate dignoscatur quantitas rei mensurandae: Volitio vero diuina sub ratione

IV.

Durand.

Sapient. 11.

volitionis non est quantitas virtualis duratiua: & ideo, quamuis, is, qui agnouerit voluntatem diuinam præordinantem certam mensuram annorum vitæ hominis: iuxta illud B. Tob. capit. 14. *Breues dies hominis sunt, numerus mensum eius apud te est, constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt*, agnoscat etiam durationem præordinatam, nihilominus præordinatio illa secundum propriam rationem formalem non habet rationem durationis: & proinde quantitas vitæ nostræ non cognoscitur ex præordinatione diuinæ, tanquam ex quantitate duratiua, sed tanquam ex causâ libera determinatæ mensuræ vitæ nostræ.

V. Ultimo est obseruandum, cum dicitur mensuram esse notio-rem mensurato, intelligendum proportionaliter: hoc est mensuram habitua-lem debere esse suapte natura notio-rem aliquo genere notitiæ, actualem vero actualiter. Ex quo prouenit, ut actum mensurare nequeat, nisi sit aliquo modo notior, quam res mensurata: & idcirco, ut benè notauit Scotus ubi supra, si quis mensuram sibi ignotam accommodet rei mensurabili, non proinde subibit rationem mensuræ actualis, nec facit in agnitionem quantitatis mensurata. De ratione vero mensuræ fundamentalis applicabilis alteri solum est, ut suapte natura possit esse notior comparatione alicuius intellectus: idcirco enim Philosophus lib. 4. Physic. 1. 33. dixit nos mutuo metiri & motum tempore, & tempus motu, quia alterum est nobis notius altero, vel simpliciter, & suapte natura, vel à posteriori, & ex sensu. Et ideo, quamuis ex defectu intellectus non attingentis agnoscibilitatem mensuræ proueniat, ut nequeat uti illa, ad discernendam quantitatem rei mensurata, non proinde definit esse mensura: nam, ut D. Augustin. Epistol. 49. quæst. 4. agens de mensuris geometricis, quibus Mathematici solem metiuntur: *Sine hoc, inquit, illi possint, siue non possint, constat eum tamen propriam suorum habere mensuram: quia, etsi comprehendunt quantum sit, mensuram eius comprehendunt: & si hoc non assequuntur, mensuram eius utique non comprehendunt: nec ideo nulla est, quia homines eam nosse non possunt*. Nec vero etiam impedit rationem mensuræ, si mensuratum sit iam cognitum ab intellectu, dummodo mensura sit suapte natura ratio cognoscendi quantitatem eius: nam, quoties intellectus utitur mensura non solum ad agnoscendum de nouo quantitatem mensurati, sed ad repeten-

dam, vel continuandam eiusmodi notitiam, exercet rationem mensuræ, quantumuis mensuratum sit notum mensuranti: quomodo essentia diuina est mensura perfectionis creatæ non solum in essendo, sed etiam in cognoscendo: nam, sicut sicut rebus ipsis est ratio exemplaris, ut sint tantæ perfectionis, ita etiam est ratio agnoscendi quantitatem perfectionis cuiusque: & ita diuina mens in rationibus idealibus agnoscit quantitatem virtualem perfectionis rerum omnium creaturarum, de quibus explicat Augustin. lib. 4. de Gen. ad literam cap. 3. & 4. illud Sapientie 11. *Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti*, & appellat mensuram sine mensura. Et tamen licet nunquam Deus caruit agnitione quantitatis virtualis perfectionis rerum creaturarum, essentia, ut idea, est illi mensura cognitionis earum: quia intelligit quantitatem perfectionis ipsarum per comparationem ad essentiam, cuius imitabilitati æquatur creaturæ singulæ pro ratione propriæ mensuræ: ut indicat Augustinus ubi supra cap. 4. appellans Deitatem, *Mensuram sine mensura, cui æquatur, quod de illa est*. Non enim vult, ut perfectio creaturæ adæquetur perfectioni Deitatis absolute sumptæ, sed ut æquetur illi, quatenus præcisè est mensura, atque idea propria rei: Et hæc adæquatio non est in essendo, sed in participando, quia diuina essentia ita, ac tantum participat à quouis creatura, quantum præcisè imitabilis est secundum eius speciem. Non solum autem habet Deus apud se mensuram perfectionis, sed etiam magnitudinis, numeri, temporis, & reliquorum, ut indicat Ambrosius lib. 1. de Abel, & Cain cap. 8. *Etsi, inquit, immensus Deus, tamen mensuram omnium tenet, sicut scriptum est. Quis mensus est manu aquam, & cælum palmo, & vniuersam terram clausa manu?* Esai. 40.

His positis dico primum. Aeternitas non est mensura propriè, sed improprie dicta, est expressa Capreoli, & Soncinatis ubi supra. Quoad priorem partem, contentio cum auctoribus initio relatis, quam probant argumenta initio proposita. Ex eo enim, quod æternitas sit infinita, rectè concluditur non esse mensuram propriè dictam, de cuius ratione est finitudo. Aegid. tamen in 1. distinct. 8. 2. p. quæst. 1. art. 3. contendit Deum dici mensuram propriè, non per translationem, quia scilicet non considerat finitudinem, vel infinitudinem, sed alias proprietates men-

suræ,

suræ, quæ propriè conueniunt Deo, in quo sensu rectè docet. Tamen, si attendamus vulgarem vsum mensuræ, accipi videtur pro finita, ad quem sensum non rectè adaptatur Deo. Posterior pars est de mente omnium ferè Theologorum, qui æternitatem appellant mensuram. Suadetur vero: quoniam aut æternitati repugnat esse mensuram, quia diuina, aut quia infinita est: neutra ratio impedit: ergo non repugnat. Assumptio constat, in primis quoad rationem diuinitatis: quoniam, vt patet ex dictis Ambrosii & Augustini. paulò ante relatis, in Deo est mensura rerum omnium: Deinde quoniam exemplar est mensuræ exemplarum: essentia diuina est exemplar rerum omnium creaturarum: ergo ratione esse diuini non repugnat æternitati, vt sit mensura. Esse vero Deum mensuram entium reliquorum, fusè probat Aegidius quæst. 1. citata per tres articulos, & Henric. quodlib. 11. quæst. 11. non repugnare vero ex eo, quod sit infinita, colligitur ex Diuo Augustini. superius relato: qui Deum appellat mensuram sine mensura, hoc est sine termino, ac fine, & consequenter infinitam. Ratione vero probatur: quoniam de sententia Philosophi mundus fuit ab æterno, & consequenter motus, ac tempus infinitum: & ratio cognoscendi infinitatem motus est infinitas temporis: ergo infinito non repugnat ratio mensuræ. Et confirmatur, quoniam ita se habet tempus infinitum ad motum infinitum, vt certa portio temporis ad motum certum, ac finitum: tempus autem certum mensurat motum finitum: ergo tempus infinitum mensurabit motum infinitum. Denique, ratio mensuræ consistit in applicatione quantitatis notæ ad dignoscendam igitur: finitum, vel infinitum, sunt passionem quantitatis, quarum vtraque coherere cum illa potest: ergo, si vna quantitas infinita sit notior altera similiter infinita, poterit esse mensura finitus: non repugnat autem, vt sicut inter finitas vna est notior alia, sit etiam inter infinitas.

VII.

Dico secundum. Aeternitas est mensura extrinseca omnis existentia, & durationis creatæ. Est expressa Alenfis 1. p. quæst. 12. m. 9. art. 3. ad 2. & art. 4. in fine, & 4. p. quæst. 21. m. 2. art. 2. ad 2. Alberti in 1. distinct. 8. art. 8. quæst. 10. 12. 13. & dist. 9. art. 1. q. 1. S. Thomæ distinct. 19. quæst. 2. art. 1. ad 2. & art. 2. ad 1. Capreoli dist. 9. quæst. vnica, art. 2. ad 1. ex 4. loco positus. & distinct. 36. quæst. vn. art. 2. ad 8. & 9.

Gillij comment. Theol.

Ferrariensis. lib. 1. contra Gentes cap. 66. §. Considerandum secundo, & sequentibus, & Hispanensis. in 1. distinct. 38. quæst. vn. art. 3. notab. 2. post medium. Fundamentum primum est: quoniam, quando aliqua sunt comparabilia penes magis aut minus sub eadem forma, oportet vt habeant mensuram aliquam communem, vel saltem vnum ipsorum sit mensura reliquorum: omnis enim comparatio respicit mensuram per accessum, vel recessum, à qua innotescit proportio comparatorum: omnes autem durationes creatæ comparari possunt inter se, imò, & cum diuina secundum magis, aut minus: ita naturalium rerum durationem componebat Dauid cum æternitate, dicens Psalm. 101. *Ipsi peribunt, tu autem permanens, & omnes sicut vestimentum veterascent, tu autem idem ipse es, & annui non deficient.* Non potest autem dari mensura communis durationi creatæ, atque increatæ, alioquin iam daretur prima mensura superior, ac prior Deitate, cuius oppositum, vt per se notum supponit D. Augustini. vbi supra, cum Deitatem appellat mensuram sine mensura, & Gregor. Nazianzen. loco citato, cum æternitatem negat cadere in mensuram: ipsæ autem durationes creatæ deficiunt ab æternitate, neque illam exæquare possunt vnica applicatione, aut per repetitionem, quoniam infinitum nunquam exhauritur applicatione, vel repetitione mensuræ finitæ: restat ergo, vt ipsa æternitas sit prima creaturarum durationum mensura: & ideo est alterius mensuræ expers: nam omnes aliæ mensuræ communes, vt primum tempus, & æuum, quamuis sint in suo genere primæ ex dispositione diuina, non tamen sunt absolute primæ: hoc enim solius Dei proprium est, qui earundem est mensura prior, & potuit secundas alias mensuras simpliciores, & perfectiores constituere: & ita in genere mensuræ durationis non est habilis prima inter creatas, quoniam non possit esse prior: Et ideo diuina est simpliciter prima.

August.

Nazianzen.

VIII.

Fundamentum secundum est: quoniam ita se habet prima, & perfectissima essentia comparatione essentia participatæ: sicut prima, & perfectissima duratio comparatione durationis participatæ: illa habet rationem mensuræ, comparatione quantitatis virtualis in essendo, hoc est perfectionis essentialis, vt omnes admittunt: ergo & hæc habet rationem mensuræ comparatione quantitatis virtualis in durando. Respondent recentiores, primum æuum, siue æternitatem esse quidem men-

suram

Vuuu 2

suram perfectionis durationum reliquarum, non tamen extensionis earundem. Verum non soluunt: etenim in aeternitate duplicem quantitatem virtualem possumus agnoscere, alteram intrinsecam, quæ dicitur quæritas perfectionis, alteram quasi extrinsecam, quæ propriè est quantitas durationis, quemadmodum in motu primi mobilis est quantitas perfectionis, quia est perfectior, simplicior, & vniformior cæteris, secundum quam metimur reliquos motus quoad perfectionem: & quantitas durationis, quæ cõtinue, & indefinenter fluit: & secundum hanc metimur durationem motuum reliquorum: cur ergo non mensurabitur aeternitate omnis duratio quoad extensionem virtualem in existendo, si in hoc genere aeternitas est prima, & vniformis, ac simplicissima.

IX.

Tertium. Aeternitati nulla deest conditio requisita ex parte mensuræ: nam ipsa est suo modo quantitas virtualis, sicut duratio creata habet sufficientem distinctionem ab illa: est suapte natura notior illa: & penes illam fieri potest collatio secundum maius, vel minus in ratione durationis. Dicit aliquis aeternitatem esse quantitatem eterogeneam, cum qua non potest esse collatio durationis creatæ. Hæc tamen responsio non satisfacit: nam, quando Philosophus lib. 10. Met. cap. 3. dixit mensuram debere esse homogeneam, nequaquã intellexit opus esse, vt sit eiusdem speciei: alioquin numeri minores nõ mensurarent maiores, neque vnitas numerum: quod tamen ipse concedit. Præterea nõ magis eterogenea est aeternitas in ratione durationis collata durationibus creatis, quam essentia diuina in ratione perfectionis collata essentis creatis: vtraque enim in suo genere est infinita, & essentialiter diuersa à creatis: si ergo essentia, quatenus concipitur vt quantitas virtualis intensiua perfectionis, & conuenit cum creatis in ratione communi essentis, potest esse mensura perfectionis, cur aeternitas quoque, quatenus concipitur vt quantitas virtualis extensiua durationis, & cõuenit cum creatis in ratione communi durationis, non erit mensura durationis creatæ? Vt enim mensura dicatur homogenea, sat est, vt conueniat formaliter cum mensurato in ratione communi, secundum quam fit comparatio penes magis, vel minus, vel æquale: Et hoc est, quod ait Agid. in 1. distinct. 8. 2. p. quæst. 1. art. 3. mensuram dici homogeneam, siue vnigeniam mensurato propter analogiam: hoc autem modo conuenit aeternitas in ratione communi durationis cum

creatis. Respondebit aliquis aeternitatem non esse aptam, vt per illam dignoscatur quantitas durationum creatarum: cum enim sit infinita, manet ignota proportio durationis creatæ ad ipsam. Sed neque hæc responsio sufficit: nam essentia diuina est etiam infinita in ratione perfectionis, & tamen est mensura perfectionis rerum creatarum: quare ratio infinitatis non impedit, quo minus ex mensura possit innotescere quantitas mensurati: Respondent aliqui de ratione mensuræ secundum Philosophum lib. 10. Metaph. cap. 2. & 3. esse, vt sit minimum in illo genere. Verum hoc non est de ratione cuiusuis mensuræ in communi: nam Philosophus lib. 4. Physic. cap. 12. text. 116. vult, vt à tempore mensurentur solum ea, quæ ab ipso exceduntur: & ita tempus non est minimum, imò maius mensuratis: solumque id intelligitur de mēsurā per repetitionem: hæc enim nisi sumatur secundum partes minimas, non erit apta ad omnia mensuranda. Quæ causa binarius, aut ternarius non est mensura idonea ad mensurandos numeros: nam vterque repetitus aliquoties deficiet, vel excedet à propria illorum mensura: vt patet in quinario, qui neutro ex his aliquoties repetito mensuratur: si enim binarius semel, vel bis applicetur, non accedet ad quinarium, si vero ter excedet: aeternitas vero nõ est mensura per repetitionem, & ideo nõ oportet vt sit minima inter durationes. Addiderim etiam suo modo posse dici aeternitatem esse minimam scilicet ratione vniformitatis, simplicis, & indiuisibilitatis, vt explicat Agid. quæst. citata, art. 3. At inquires quamuis apud Philosophum tempus sit infinitum, & diuturnius omnibus, quæ sunt in tempore, dari tamen in ipso potentia partes minimas, quæ subeunt rationem vnitatis, verbi gratia, horas, dies, menses, & annos, quæ multiplicatæ per numerum reddunt æqualem mensuram cuius rei duranti per tempus: at vero in aeternitate nõ sunt partes, vt per ipsius minimum, siue vnitatem multiplicantes deueniamus in notitiam durationis, quam metimur.

Hoc argumentum exigit, vt explicetur sit ne aeternitas mensura per repetitionem, vel ad æquationem: item vtrum mensuret durationes creatas solum secundum communem quandã rationem discernendi longiores à breuioribus, an vero ducendo in notitiam propriam, atque ad æquatam mensuram durationum singularum. Hac in re certũ in primis est per aeternitatẽ dignosci posse, quanam durationes creatæ sint diuturnio-

Aristot.

Aristot.

X.

turniores, quæ breuiiores: nam per maiorem accessum ad æternitatem, vel recessum ab eadem agnoscimus maiorem, vel minorem quantitatem durationis: æternitas quippe caret principio, ac fine, ex quo sequitur, ut res, quæ habent maiorem distantiam durationis inter principium, ac finem diuturniores sint, breuioris vero durationis illæ, quæ minorem: hæc vero inæqualitas innotescit ex applicatione æternitatis ad utramque durationem, quemadmodum ex eo, quod duo, quæ eodem tempore iter arripiunt, & vnus absoluit prius, quàm alter, agnoscimus diuturniorem fuisse motum vnus, quàm alterius: quia motus vnus, per maius temporis spatium coexistit motui primi mobilis, quam motus alterius: quamuis forte quia nescimus determinatam mensuram primi motus, cui vterque coexistit, ignoremus determinatam quantitatem, siue mensuram ipsorum. At Angelus, qui sciret mensuram motus cœlestis, cui duo illi motus coexistenterunt, in ea cognosceret non solum inæqualitatem, sed propriam, atque adæquatam durationem vtriusque, & proportionem excessus vnus ad alterum. Ex quo exemplo fit gradus ad responsum questionis in posteriore sensu. Est enim dicendum æternitatem suapte natura esse sufficiens indicium, siue mensuram ad veniendum in agnitionem propriæ, ac determinatæ quantitatis durationis cuiuscunque creaturæ: Et proinde Deus, sicut in essentia, quatenus consideratur, ut mensura perfectionis, non solum agnoscit inæqualitatem perfectionum creaturarum inter se, verumetiam determinatam quantitatem perfectionis, ita in sua essentia, quatenus æterna est, atque idea omnis durationis creaturæ, agnoscit durationes ipsas secundum proprias mensuras, & proportionem vnus ad alteram, non solum quoad perfectionem essentialem, sed etiam quoad extensionem durationis. Quod suadet, quoniam omnis Artifex, qui non à casu, & per accidens, sed per se, atque ex arte operatur, respicit normam aliquam, atque mensuram, ad quam opus suum accommodat: Deus autem sapientissimus Architectus vniuersi non fortuito operatus est: adhibuit ergo mensuram in operando, fecit enim omnia in numero pondere, ac mensura, ut dicitur Sapient. 11. quocirca ipse se fingit apud B. Iob cap. 38. tanquam Architectum omnibus architectonicæ artis præceptis vtentem, ut notat ibi D. Thomas lect. 1. *Vbi eras*, inquit,

quando ponebam fundamenta terræ? *intus mihi, si habes intelligentiam, quis posuit mensuras eius, si nescis? vel quis tetendit super eam lineam, &c.* & cap. 28. de eodem officio Dei dicitur: *Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in mensura.* Idem explicatur Prouerb. 8. illis verbis. *Quando præparabat cœlos, aderam: quando certa lege, & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum, quando appendebat fundamenta terræ:* Quibus locis introducit Deus, quasi mensurans rerum pondera, magnitudinem, numeros, & annos, quocirca dixit B. Iob cap. 14. *Numerus mensuræ eius apud te est, constitisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.* Habet ergo Deus apud se mensuram, qua rerum durationem expendat: hæc non est alia, quàm essentia diuina, ut est æterna, & imitabilis, secundum certam, ac determinatam existentiam durationem participatam à creaturis: iuxta cuius mensuram Deus præscripsit creaturis spatium propriæ durationis: omnis autem mensura practica talis est, ut & inseruiat operi fabricando: & postquam exædificatum est, cognoscendo, si tamen opus non disformatur mensura: opera vero diuina ad amissim respondent mensuræ, quæ est in mente Dei: ergo hæc non minus apta est ad illa mensuranda speculatiue, postquam facta sunt, quam practice, antequam fierent: & ita diuinus intellectus in æternitate tanquam in mensura ideali finito modo participata à duratione rerum creaturarum agnoscit quantitatem durationis propriæ singularum. Confirmatur autem à simili, quoniam essentia diuina, secundum se est similitudo communis rerum omnium: & tamen, quatenus sumitur ut idea singularum, est propria, & adæquata ratio ipsarum: ergo etiam æternitas prout est ratio idealis singularum durationum creaturarum est mensura adæquata ipsarum, ita ut ex præcisa imitabilitate passiva ipsius deprehendi queat quantitas propria singularum. Est tamen diuersa ratio in essentia, ac duratione: nam essentia sunt necessaria, & indiuisibiles, & independentes ab actu libero voluntatis diuinæ: & ideo absque suppositione illius, Deus certo, ac determinatè agnoscit essentias creatas in sua: duratio vero, & alia perfectiones, quæ non sunt essentielles substantiis creatis, possunt magis, vel minus participari: & idcirco secundum esse possibile, quod est multiplex, diuersimodè etiam mensurantur ab essentia: se-

cundum vero esse actuale determinatum, vno tantum modo illam participant, ex præscripto voluntatis diuinæ eligentis illud ex pluribus, qui esse poterant: hoc autem decreto posito, æternitas, prout præcisè est idea durationis creatæ præfinita à voluntate diuina, est mensura adæquata illius. Ex quo iam patet æternitatem absolute sumptam esse mensuram per excessum durationis creatæ, sicut tempus est mensura motuum inferiorum: sumpta vero sub determinata imitabilitate esse mensuram durationis determinatæ per adæquationem.

XI.

Ex quibus constat non esse adæquatam responsum traditam: etenim, licet æternitas careat partibus formalibus, tamen quemadmodum consideratur, ut quantitas virtualis, ita admittit considerationem partium virtualium: nam quantitatis ratio sine ratione partium consistere nequit: & ideo sicut admittitur quantitas virtualis, admitti debent partes virtuales: hoc est totum ipsum prout eminenter, aut æquipollenter continet partes actuales creaturarum. Et hac ratione æternitas, sub ea ratione, qua participabilis est à tanta duratione, & non maiore, concipitur, ut pars sui absolute considerata: quo modo etiam essentia diuina, prout est idea hominis solius, non consideratur adæquate, quatenus est interminatum pelagus essentia, sed inadæquate quatenus solum continet eminenter naturam hominis: & iuxta has considerationes præcisè est mensura adæquata singulorum. Quod suadetur ex D. Augustino, superius relato asserente Deitatem esse mensuram, *Cui æquatur, quod de illa est*: quemadmodum igitur nos diuidentes tempus per intellectum, quamuis ipsum sit longius mensuratis, sumimus partes potentiales eius, ut inueniamus adæquatam mensuram durationis rerum temporalium, ita possumus concipere in æternitate partes virtuales, quatenus eminenter continent omnia tempora, quomodo concipiebat Iobus cap. 10. cum dicebat. *Nunquid sicut dies hominis dies tui? & anni tui, sicut humana sunt tempora?* agnoscens in æternitate dies, & annos, non quidem formales, & actuales, & continuo fluxu labentes, sed virtuales, ipsam nimirum æternitatem, prout in numeris, diebus, & annis est mensura durationis, & singulis præcisè respondet: in qua sic sumpta Deus agnoscit singulorum durationes, & proportionem, excessum, & æqualitatem ipsarum inter se.

Augustin.

Iob. 10.

D. Gregor. Nazianzen. in contrarium citatus, non negat æternitatem esse mensuram, sed esse mensurabilem, quod est verum: siquidem in ratione durationis est prima mensura, cuius non est alia mensura. Responderi etiam potest ipsum loqui de mensura propriè dicta: & intelligendum iuxta sententiam primæ assertionis, quæ non contradicit secundæ. Ad primum argumentum respondetur æternitatem esse mensuram extrinsecam, non solum perfectionis, sed etiam quantitatis extensionis durationum creaturarum. Et ad huius impugnationem respondeo tamen nobis, qui æternitatem non agnoscimus, non sit usus eius ad discernendam quantitatem durationis creatæ, non proinde ipsam in se carere ratione fundamentali mensuræ actiue: quemadmodum ipsæ quoque mensuræ creatæ, si nobis ignotæ sint, quamuis applicentur quantitati eiusdem rationis, non inferunt nobis ad dignoscendam magnitudinem ipsius. Verbi gratia, si quis mensuram vlnæ incognitæ sibi applicet panno eiusdem magnitudinis, non agnoscit mensuram panni esse vnus vlnæ, alter tamen, cui nota sit ratio mensuræ, agnoscat. Hoc autem me Deus, cui sua æternitas nota est, eadem metitur æui, ac temporis durationem, non quidem quasi indigens mensura ad cognoscendum de nouo, sed in ipsa ratione, ac mensura artis suæ agnoscens arte factum quoad omnes eius circumstantias: ex quibus vna est duratio præfinita secundum consilium voluntatis ipsius iuxta imitabilitatem suæ æternitatis. Quin vero, licet nobis viatoribus, ut bene probat argumentum, non inseruiat æternitas ad attingendam certam, ac præfinitam magnitudinem durationis creatæ, inseruit tamen ad discernendum in confuso aliam esse maiorem, aliam minorem. Et beatis videntibus Deum, & ipsius æternitatem poterit inseruire ad agnoscendam determinatam extensionem, si æternitatem videant, quatenus hoc, vel illo modo est imitabilis: quemadmodum videndo essentiam vident excessum, ac proportionem perfectionis creaturarum, quas vident in essentia, tanquam in propria mensura. Et ad confirmationem, qua ex infinitate probatur æternitatem non esse aptam ad indicandam certam mensuram rei, dicendum eadem ratione concludi posse essentiam diuinam, utpote infinitæ perfectionis, non esse mensuram perfectionis creatæ, sicut vero hic nihil probat, ita neque in æternitate.

Solutio secundi argumenti patet ex dictis:

XII.

XIII.

dictis: nam, quemadmodum ex tempore sumimus partes aliquas minimas ad metiendos motus rerum inferiorum, ita considerare possumus aeternitatem, ut praecise continet certam aliquam durationem, quomodo manet adaequata mensura illius. Quin verò nos in mensurando indigemus vno, atque minimo, quia non valemus vnico oculi, vel mentis ictu attingere mensuram adaequatam quanti, quod metimur: & ideo illam per partes inquirimus; si verò possemus vnico actu applicare mensuram adaequatam, non opus esset longa calculatione per minima, atque vnitates. Deus verò, qui hoc potest, in ipsa aeternitate concipit mensuram, qua statim adaequat quantitatem durationum singularum: & ita non indiget plurium vnitatum aggregatione. Ad tertium neganda est maior propositio: ut enim iam dixi, sufficit ratio homogenea durationis in communi, in qua cum creatis conuenit aeternitas: durationes autem creatae dicuntur habere instar puncti comparatione aeternitatis propter infinitum excessum huius ad illas: non vero propterea quod ipsae sint expertes quantitatis durationis, quemadmodum punctum expertes est quantitatis continuæ permanentis. At saltem inquires, instans, quod in ratione durationis indiuisibile prorsus est, atque expertes extensionis tam formalis, quam virtualis non mensurabitur aeternitate. Neganda tamen est hæc consequentia; quoniam in aeternitate est considerare etiam ipsum nunc: quod, licet sit ipsa aeternitas, concipitur tamen, ut respondet ipsi nunc temporis, & cui, ut cap. II. explicabo. Ad quartum patet solutio, ex modo superius tradito, quo aeternitas mensurat durationes creatas.

Aeternitas est mensura intrinseca, vitæ diuinæ.

CAPUT VIII.

I. Altera pars controuersiae reiecta in hoc caput erat, utrum aeternitas comparatione Dei mensuræ rationem habeat. Cuius negatiuam partem iidem tuerentur Auctores, idem docuit Durandus in 1. distinctio. 19. quæstion. secunda, numero octauo. Ocham. in 2. quæst. 13. l. 1. G. & Gabriel. distinctio. 2. quæst. 1. artic. 3. quibus fauet D. Thomas in 1. distinctio. 19. quæst. 1. art. 1. ad quartum, ubi ait quod diuina magnitudo nullo modo est mensurabilis, vel

mensurata, nec ab alio, nec à se: tum quia est infinita, nec habet terminum: tum quia commensuratio non est vnus quantitatis ad se, sed duarum. Ostendunt vero in primis quoniam duratio intrinseca rei non est mensura illius: aeternitas est duratio intrinseca existentiae diuinæ: ergo non est mensura. Maior ostenditur: tum quia mensura, & mensuratum debent esse distincta: tum verò quia mensura omnis, ut sumitur ex Aristotele lib. 10. Metaph. cap. 3. debet esse homogenea: existentia autem, & duratio sunt heterogeneae: tum denique quia mensura est, qua agnoscitur quantum, non vero substantia rei: duratio autem intrinseca, si qua est, non mensurat aliam durationem, tunc enim esset progressus in infinitum: quare duratio non habet quid mensuret intrinsecè. Idem ostendunt à simili, quoniam quantitas magnitudinis, etsi accipi possit ut mensura extrinseca alterius quantitatis, substantiae tamen, in qua inest, mensura non est: quare neque duratio erit mensura existentiae rei durantis: quod etiam locum habet in aeternitate, quæ est duratio vitæ diuinæ. Secundò prima mensura non est capax alterius mensuræ: substantia autem diuina est prima mensura, & ideo sine mensura, ut vocat Augustin. citat. capit. 1. procedente: non esset autem prima, si conciperetur aeternitas, ut mensura eiusdem: ergo aeternitas non est mensura vitæ diuinæ. Tertiò non potest concipi ratio mensuræ intrinseca sine mensurabilitate: nihil enim videtur aliud durationem, vel quantitatem esse hoc modo mensuram substantiae, quam extendere illam formaliter, vel virtualiter, & reddere aptam, ut adhibita mensura extrinseca mensuretur; & hæc est communis proprietas quantitatis, cum dicitur mensura substantiae, nempe passiuæ, per applicationem mensuræ actiuae: aeternitati repugnat mensurabilitas: ergo etiam repugnat esse hac ratione mensuram Deitatis. Assumptio per se patet: nam, quod caret terminis, mensuram subire handquaquam potest.

Nihilominus aeternitatem mensuram vitæ diuinæ appellat Diu. Thom. 1. p. qu. 10. art. 4. & in 1. dist. 8. quæst. 2. ar. 1. ad tertium: quæ aduersarij ita exponunt, ut tantum velit aeternitatem esse adaequatam, ac proportionatam durationem vitæ diuinæ, non autem veram mensuram. Verum ipse manifestè se explicat, neque aptè loqueretur, si id solū vellet: quare ratione aliq. mensuræ adinuenit in aeternitate, imò, & in quavis intrinseca quæritate: non solā passiuam

Aristotel.

Augustin.

II.

Durand.

Ocham.

Gabriel.

S. Thom.